

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

УДК 342.534.2:341.1(477)(045)

*Тімашова В.М., кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права і процесу
Національного авіаційного університету*

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТУ ДЕРЖАВНОГО ІМУНІТЕТУ: ІСТОРІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

***Анотація.** Розглянуто тенденції розвитку поняття імунітету держави, пов'язаного з участю держави в міждержавних цивільних відносинах, через призму історіологічного методу. Наголошено, що через залучення більшості держав до міжнародного економічного спілкування та взаємодії, а також зміну форм їх співпраці виникають численні проблеми, пов'язані насамперед із суворим і неухильним дотриманням основних принципів та норм міжнародного права. Простежено витоки формування і розвитку поняття «державний імунітет» в історичному контексті, а також про досягнутий нині консенсус у розумінні того, що доктрина імунітету іноземної держави проходить через особистий імунітет керівників держав, або державних представників, наділених відповідними повноваженнями. З'ясовано, що при формуванні поняття державного імунітету важливе місце посідає концепт суверенітету держави. Проаналізовано доктрину абсолютного (спеціального) й обмеженого державного імунітету. Наголошується на двоїстому характері державного імунітету, який виявляється в тому, що держава може одночасно виступати як суверен і носій державної влади і як господарюючий суб'єкт та носій приватного інтересу. Акцентовано на необхідності перегляду підходів до питання про державний імунітет, прийняття теорії обмеженого імунітету та її відображення в чинному законодавстві.*

***Ключові слова:** державний імунітет, суверенітет, абсолютний імунітет, обмежений імунітет, міждержавні цивільні відносини, господарюючий суб'єкт.*

Постановка проблеми. У сучасному цілісному і взаємопов'язаному світі плідна та взаємовигідна співпраця держав є беззаперечним велінням часу. Активно розширюються і поглиблюються міжнародні відносини в галузі економіки, торгівлі, науки й техніки. В результаті залучення більшості держав у міжнародне економічне спілкування, а також через зміну форм їх співпраці виникають численні проблеми, пов'язані насамперед із суворим і неухильним дотриманням основних принципів і норм міжнародного права, таких, як суверенітет держав, їх суверенна рівність, невтручання у внутрішні справи та ін. Одним із принципів міжнародного права, підставою державного суверенітету і суверенної рівності держав є принцип імунітету держави та її власності. Він закріплений у внутрішньому законодавстві держав, двосторонніх договорах і багатосторонніх конвенціях. Проблема державного імунітету багато років була предметом теоретичних суперечок у міжнародно-правовій доктрині. Тому нагальним питанням є розгляд походження принципу імунітету держави та формування його поняття в міжнародно-правовій доктрині, практиці та законодавстві держав, що є **метою статті**.

Що стосується історіологічного метода, заявленого в назві статті, то поняття «історіологія» запроваджено російським ученим М. І. Карєєвим (1915) [1, с. 151], а понятійно сформульоване українським вченим, академіком І. М. Варзаром у 80-х роках минулого століття [1, с. 152]. Лексично воно є двоскладовим словом, що синтезує сенс двох методологічних принципів, – історичного та логічного, – в аналізі якогось феномену реальності (в даному випадку – державного імунітету). Історичне – перший компонент – несе в собі такі змістові нюанси, як «фактично здійснене», «те, що справді відбулося», «правильно відображено», «справжній процес розвитку» і т. ін. Другий компонент – логічне – фіксує такі відтінки: «має бути (мало відбутися) саме так», «законоподібний процес розвитку», «обов'язково має (повинно було) відбутися», «певний детермінізм у процесі розвитку» і т. ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню вираження принципу імунітету держави приділено значну увагу в юридичній літературі з міжнародного права. Значне місце в розробці й аналізі проблематики імунітету держави посідають російські науковці, зокрема М. М. Богуславський [2], а також зарубіжні, такі як Дж. Делапен, Х. Лаутерпахт, Ф. Манн, Я. Сінклер, С. Сучаріткул, Х. Фокс, Дж. Хілл, Ч. Льюїс, М. Шоу [12] та ін. Що стосується напрацювань вітчизняних учених, то особливих успіхів і проривів у цій царині немає, що ймовірно пояснюється тим, що Україна відносно недавно стала незалежною державою, а тому при формуванні міжнародного законодавства бере за приклад законодавство пострадянських країн, зокрема Росії. Прикладом цього може бути той факт, що під час звітування коаліційного уряду, яке збіглося в часі з річницею окупації Криму, було визначено як пріоритетне завдання запровадження ефективного механізму притягнення до відповідальності нашого північного сусіда за його протиправні дії. За кілька днів після звітування на сайті Верховної Ради з'явився урядовий законопроект (реєстраційний № 2380) «Про юрисдикційні імунітети та відповідальність іноземних держав». За основу згаданого законопроекту, який має на меті обмежити імунітет РФ, було взято, як не парадоксально, саме російський законопроект [6].

Основні результати дослідження. Загальне і просте визначення державного імунітету дає Гельмут Штайнбергер: «У контексті міжнародного публічного права право імунітету держави розуміють як сукупність юридичних принципів і норм, відповідно до яких іноземна держава може заявляти право на вилучення з-під юрисдикції іноземної держави, призупинення здійснення і не підпорядкованість юрисдикції іншої держави» [18, с. 428].

Лео Дж. Буше зазначав, що концепція державного імунітету має на увазі непокору держави юрисдикції іноземних судів (імунітет від юрисдикції), що власність держави, яка знаходиться за кордоном, не є предметом накладення арешту та виконавчих заходів (імунітет від виконавчих заходів). Таким чином, державний імунітет має двоїсту природу: імунітет *ratione personae*, коли іноземна держава залучена до справи, й імунітет *ratione materiae*, коли йдеться про власність іноземної держави [5, с. 3].

Що стосується питання про походження імунітету держави, то, ґрунтуючись на аналізі багатьох праць західних авторів, можна сказати, що загальноновизнаною нині є теорія походження імунітету держави з особистого імунітету суверена від юрисдикції іншої держави. Такої точки зору нині дотримується більшість впливових учених у цій галузі. Так, наприклад, Ян Сінклер стверджує, що якщо хто-небудь бажає зазирнути в корінь сучасного права імунітету держави, то виявить, що його початок лежить у ранніх теоріях особистого імунітету суверенів або керівників держав [16, с. 121]. Пітер Трубофф вважає, що, з урахуванням того, що було зроблено безліч спроб історичного аналізу теми імунітету держави, нині можна говорити про досягнутий консенсус у розумінні того, що доктрина імунітету іноземної держави проходить через особистий імунітет керівників держав [20, с. 252]. Він також пов'язує походження імунітету держави не тільки з імунітетом керівника держави, а й існуючим здавна імунітетом представників керівника держави, тобто імунітетом послів та інших дипломатичних представників.

Чарльз Льюїс пов'язує імунітет держави і дипломатичний імунітет з місцевою юрисдикцією. Розглядаючи ці дві теми в одній книзі «Державний і дипломатичний імунітет», він зазначає при цьому їх суттєву різницю, говорячи про те, що мабуть необхідно розглядати ці дві теми окре-

мо, але при цьому визнаючи, що обидві теми відбулися з «поваги», під якою розуміють тезу, що положення і незалежність суверенів зовсім несумісні з їх можливою підпорядкованістю юрисдикції іноземної держави. Імунітет держави, як і імунітет дипломатичних представників, походить з особистого імунітету суверенів [14, с. 1]. З Льюїсом погоджується і Дунбар, говорячи про «гідний статус монарха» (*ius soverae*) [7, с. 203].

Сомпонг Сучаріткул стверджує, що доктрина імунітету держави в міжнародному праві походить з імунітету суверена від юрисдикції судів його власної держави, маючи на увазі в даному випадку Великобританію, у конституційній практиці якої була висловлена максима: «Король не може бути відповідачем у своїх власних судах» [19, с. 115]. Оскільки король уособлював собою державу, суди, які були частиною центрального уряду, не могли здійснювати юрисдикцію над сувереном, від імені якого вони тільки й могли діяти. Виходячи з імунітету короля, у Великобританії надавався такий же обсяг імунітету і суверенам дружніх іноземних держав, що потім перейшло в імунітет іноземних держав та урядів.

Отже, можна вважати загальновизнаною теорію походження імунітету держави з особистого імунітету суверена та відомого принципу «*par in parem non habet imperium*», що означає «рівний над рівним влади не має», і який передбачає рівність суверенів, а виходячи з цього, – і держав.

У доктрині відомі дві теорії юрисдикційного імунітету держави: теорія абсолютного імунітету і теорія обмеженого імунітету.

Згідно з теорією абсолютного імунітету державний імунітет базується на імперативному принципі сучасного міжнародного публічного права – суверенній рівності держав. Прихильники цієї концепції твердять, що держава завжди є єдиним суб'єктом, хоча її правосуб'єктність може виявлятися по-різному. Тому, наприклад, як суб'єкт міжнародного приватного права держава не втрачає властивості суверена (владної особи). Простіше кажучи, з цієї точки зору держава одночасно може бути у двох іпостасях – носія влади і торговця. Теорія абсолютного імунітету дає змогу широко тлумачити й застосовувати імунітет держави. Подання позову до іноземної держави, забезпечення позову і звернення стягнення на майно держави можуть бути вчинені лише тоді, коли є згода на те з боку відповідної держави. Оскільки, як йшлося вище, принцип абсолютного імунітету держави сформувався ще у середньовіччі, тодішня держава в межах цього принципу була «священною короною». Зазначений принцип тривалий час був основним у міжнародно-правовій теорії та практиці. Нині ж коло держав, що «моляться священній короні», суттєво звузилося.

Спеціальна норма імунітету держави, яка виникла з особистого імунітету суверена, вперше була сформульована як така, в «чистому вигляді», у зв'язку з розглядом справ про державні суди. Починаючи з середини XIX століття, центр міжнародного цивільного процесу за участю іноземних держав переходить від особи суверенів і державних судів на торговельну діяльність і контрактні зобов'язання іноземних держав. Саме тоді виникла спеціальна норма імунітету *strictu sensu* – виникла саме як норма абсолютного імунітету.

Прихильниками теорії абсолютного імунітету донедавна були СРСР, Китайська Народна Республіка і, що природно, всі країни так званого соціалістичного блоку, в тому числі й Україна. З числа західних держав порівняно довго залишалася прихильником цієї теорії Великобританія.

Радянські вчені послідовно відстоювали теорію абсолютного імунітету. Основні праці в цій галузі належать, як зазначалося вище, М. М. Богуславському [2]. Радянська доктрина імунітету іноземної держави виходила з того, що принципи суверенітету держави і суверенної рівності держав лежать в основі відповідної норми міжнародного права. Те, що одна держава не може здійснювати свої владні повноваження над іншою державою, на думку прихильників теорії абсолютного імунітету, впливало з рівності та взаємної незалежності держав. Відправною точкою для радянської правової науки було те, що в галузі комерційних відносин держава виступає як особливий суб'єкт права з урахуванням того, що держава не є юридичною особою.

У суперечці прихильників теорії абсолютного імунітету з прихильниками теорії обмеженого імунітету з приводу поділу останніми держави на два суб'єкта виокремлюють два випадки:

1) якщо держава здійснює дії публічного характеру, вона є суверенним суб'єктом; 2) коли ж держава укладає контракт, вона стає суб'єктом іншого роду, тобто суб'єктом, який знаходиться на одному рівні з іншими юридичними особами. При цьому прихильниками теорії абсолютного імунітету висувалися такі аргументи. Держава, як стверджував М. М. Богуславський, завжди є єдиним суб'єктом, але прояви її правосуб'єктності є різноманітними. Таким чином, якщо держава укладає контракт з іншою державою або надає позику іншій державі, то вона не втрачає свого імунітету, а продовжує діяти як суверен в економічній галузі так само, як і в галузі міжнародних, наукових і культурних відносин. Питання про наділення будь-якого суб'єкта правами юридичної особи є питанням, що регулюється внутрішнім правом держави. Держава сама надає суб'єкту права юридичної особи, сама визначає, хто з суб'єктів є юридичними особами.

Цей аргумент М. М. Богуславського був дуже переконливим, коли йшлося виключно про радянську державу, яка володіла монополією на зовнішню торгівлю. Такий підхід сформувався ще з відомого висловлювання Леніна: «Ми нічого «приватного» не визнаємо, для нас усе в галузі господарства є публічно-правовим, а не приватним» [13, с. 191–192]. Як стверджували радянські вчені, соціалістична держава є носієм не лише політичної, а й економічної влади. А тому соціалістичну державу не можна розділити на два суб'єкти: суб'єкт влади і суб'єкт цивільних правовідносин. Таким чином, прихильники теорії абсолютного імунітету заперечують поділ між *jure imperii* та *jure gestionis*. Відповідно до цієї теорії всі дії держави є діями публічного характеру.

Згідно з теорією абсолютного імунітету держави застосування норми імунітету не означає, що спори за участю держави можуть не розглядатися зовсім. Позов проти держави може бути поданий до суду цієї держави, а також до судів іншої держави, але тільки за згодою держави-відповідача. Якщо така згода не надійшла, то позивач – приватна особа може звернутися до свого уряду з проханням дозволити вирішення суперечки дипломатичним шляхом відповідно до принципів міжнародного права. Міжнародна торгова практика свідчить, що фірма, яка укладає контракт з державою, зазвичай домовляється з останньою про включення до цього контракту арбітражного застереження, таким чином дозволяючи розгляд спору.

М. М. Богуславський визнавав, що теорія обмеженого імунітету страждає значними недоліками, створює невизначеність у практиці і є непридатною для соціалістичних країн. Основним недоліком теорії обмеженого імунітету визнавалося наступне: для того щоб визначити характер дії держави, суд повинен розглянути цю дію. Таким чином, усі дії держави априорі підпорядковані юрисдикції іноземного суду. Більше того: суд, а не держава, яка здійснює ту чи іншу дію, повинен відповісти на запитання, чи є дія держави дією *jure imperii* або *jure gestionis*. Це означає, що думка іноземного суду превалює над думкою суверенної держави.

Відповідно до поглядів прихильників теорії абсолютного імунітету сам факт розгляду дії однієї держави судом іншої держави повинен розглядатися як порушення державного суверенітету. Згідно з їх висновками теорія обмеженого імунітету суперечить зобов'язанням поважати суверенітет іноземної держави, а також принципу невтручання у внутрішні справи держави. Критерій визначення характеру дії держави, тобто визначення того, дії *jure imperii* чи *jure gestionis* здійснює держава, також є предметом суперечки між прихильниками двох теорій.

Відповідно до теорії обмеженого імунітету існують два основних критерії визначення характеру дії держави [11, с. 179–180]. Згідно з першим критерієм мета такої дії є визначальним показником. Так, наприклад, замовлення однією державою побудови військового судна приватній фірмі, яка знаходиться в іншій державі, розглядається як дія *jure imperii*. За другим критерієм правова природа такої дії є визначальною: у разі такого підходу те ж замовлення розглядається як дія *jure gestionis*. Таким чином, відповідно до другого критерію дії, що носять форму традиційного комерційного контракту, розглядаються як дії *jure gestionis*.

М. М. Богуславський писав з цього приводу, що поділ між діями *jure imperii* та *jure gestionis*, який лежить в основі теорії обмеженого імунітету, є абсолютно штучним і вносить суб'єктивний елемент у розв'язання проблеми [4, с. 169]. Подібної точки зору дотримувалася

і чеський юрист Я. Жоурек [21, с. 654–655]. Такий підхід підтримував і німецький учений Ф. Ендерлайн [9, с. 111]. Заперечував відмінність між актами *jure imperii* й актами *jure gestionis* югославський вчений М. Еждіч [11, с. 160–161].

М. М. Богуславський сперечався також із таким аргументом прихильників теорії обмеженого імунітету: імунітет не може бути визнаний у тих випадках, коли держава здійснює дії, які доступні приватним особам. Він писав, що такий аргумент є суперечливим, коли застосовується до соціалістичної держави, яка укладає контракти на основі монополії зовнішньої торгівлі, яка виключає можливість участі приватних осіб у таких комерційних контрактах [4, с. 169].

У суперечці між прихильниками теорії обмеженого імунітету і прихильниками теорії абсолютного імунітету останні озвучували таку проблему: як до дій держави можуть застосовуватися норми, не відомі внутрішньому праву такої держави? Відповідно до теорії абсолютного імунітету характер дій іноземної держави та її органів може визначатися тільки правом цієї держави, а право іншої іноземної держави повинно застосовуватися тільки в тому обсязі й таким чином, як воно застосовується і тлумачиться в цій іноземній державі. Якщо внутрішнє право держави не знає поділу на публічне і приватне, такий розподіл застосовуватися не може.

Згідно з доводами прихильників теорії абсолютного імунітету невірним є також посилення прихильників теорії обмеженого імунітету на принцип рівності сторін в угоді. Рівність сторін, як вважають прихильники теорії абсолютного імунітету, полягає у свободі волевиявлення при укладанні угоди і свободі вибору права, яке застосовується при цьому. Таким чином, укладаючи угоду з державою, сторона повинна враховувати, що держава є особливим суб'єктом цивільно-правових відносин, який без власної згоди не підкоряється дії іноземних законів і юрисдикції іноземного суду.

Важко погодитися з тим, що в одному випадку (відносини: держава – держава) рівність сторін є імперативною, а в іншому випадку (відносини: держава – іноземна фізична або юридична особа) – такої рівності свідомо немає. Теорія обмеженого імунітету, як і теорія абсолютного імунітету, виходить з того, що держава користується імунітетом. У сучасному міжнародному праві норма про імунітет держави є загальновизнаною, розрізняються лише підходи до її обсягу і сфери застосування. Як зазначалося вище, відповідно до теорії обмеженого імунітету, іноземна держава, її органи, а також її майно не користуються імунітетом щодо вимог, які пов'язані з комерційною діяльністю. Вважається класичним висловлювання судді сера Роберта Філімора, яке міститься в його рішенні по справі «*The Charkieh*» 1873: «Жоден принцип міжнародного права, жодна вирішена справа і жодна доктрина юристів, що відомі мені, ще не зайшли настільки далеко, щоб дозволити суверенному принцу набути характеру торговця, коли йдеться про його вигоди; а також, коли він бере на себе зобов'язання перед приватним суб'єктом скинути з себе маску і постати як суверен, який вперше вимагає у своїх інтересах і на шкоду приватній особі надання йому всіх атрибутів, які належать йому як такому» [3, с. 16]. У справі «*The Charkieh*» 1873 уперше комерційний характер служби або використання державного судна був визнаний як підстава для позбавлення його права на імунітет.

У своїй аргументації прихильники теорії обмеженого імунітету посилаються навіть на класиків міжнародного права, таких як Джентілі, Гуго Гроцій, Бінкершок, Ваттель, які писали про особисті імунітети іноземних суверенів і послів. Зазначені автори розрізняли дії іноземних суверенів або їх послів публічного характеру та їх майно, призначене для їх офіційних потреб, та їх приватні дії, і майно. Корнеліус ван Бінкершок, взагалі вважав, що все майно суверена, незважаючи на те, має воно публічний або приватний характер, має підпадати під юрисдикцію суду міста. Емерік де Ваттель розрізняв дії суверена як приватної особи і його дії публічного характеру, він також поділяв їх майно на публічне і приватне. Він же стверджував, що суверени, які мають феодальні володіння та інше майно на землях іншого принца, володіють ними таким чином, як і будь-яка особа [3, с. 9].

Прихильники теорії обмеженого імунітету посилаються на такі висловлювання класиків, аргументуючи необхідність розподілу дій суверенної держави на дії публічного характеру і дії приватного характеру, а також необхідність застосування до таких дій різних режимів. Переконливою є позиція, що, якщо поділялися дії суверенів, які уособлювали собою держав-

ну владу і державу як таку, то в процесі історичного розвитку і трансформації сутності держави, яке в більшості випадків є нині знеособленим і лише репрезентованим керівником цієї держави, необхідно також розділяти її дії на дії публічного характеру і приватного характеру, застосовуючи до останніх різні режими.

До вищезазначеного долучається широко поширена на Заході теорія двоїстої природи правосуб'єктності держави [3, с. 208]. Ця теорія поділяє державу надвоє: 1) на державу, яка здійснює свою суверенну владу, і є таким чином повністю суверенною, і 2) на державу, яка укладає комерційний контракт і стає внаслідок цього в один ряд з усіма іншими юридичними особами. Перехід від абсолютного імунітету до імунітету обмеженого в більшості західних юрисдикцій визначався все більшою участю держав у міжнародному торговельному обороті, їх зацікавленістю в таких відносинах, прибутковістю, пов'язаною з цією участю, і тим, що спостерігалось на той час, а саме виключенням держав з торгового обігу через їх нерівність з потенційними і нинішніми контрагентами, що викликало в подальшому небажання останніх співпрацювати з державами як зі сторонами зовнішньоекономічних відносин.

Водночас і суди різних держав пішли шляхом заперечення суверенного статусу держави відносно її дій комерційного характеру. Так, суди Італії були першими судами, які обмежили в 1882 році застосування державного імунітету справами, в яких іноземна держава діяла як політичний суб'єкт (*ente politico*) на противагу юридичній особі (*persona civile*) [15, с. 125], або в якості суверенної влади, або політичної влади (*potere politico*) на відміну від цивільної особи (*corpo morale*). В італійській судовій практиці державний імунітет надавався тільки щодо актів публічно-правового характеру (*atti d'impero*), але не стосовно актів приватно-правового характеру (*atti di gestione*). Публічний характер дій держави був критерієм для визначення того, надавати імунітет чи ні. Імунітет не визнавався щодо приватних дій або дій приватно-правового характеру [8, с. 91–92].

Бельгійське прецедентне право склалося в 1857 році в результаті розглядів справ, пов'язаних з монополією на гуано в Перу [10, с. 313]. У трьох справах було проведено різницю між публічною діяльністю держави Перу і її приватною діяльністю, відносно якої апеляційний суд Брюсселя відмовив в імунітеті. Таким чином, бельгійські суди, подібно до італійських, з 1888 року також розмежовували дії держави в її суверенній (публічній) і цивільній (приватній) якості.

Висновки. Стислий огляд судової практики деяких держав дозволяє зробити висновок про наявність практики, яка склалася при розмежуванні актів держави публічно-правового характеру і приватноправового характеру та відмови у наданні державі імунітету стосовно дій приватноправового характеру.

Отже, історіологічний аналіз формування концепту державного імунітету дозволяє зробити такі висновки:

1. Керуючись у своїй практичній діяльності теорією абсолютного імунітету, держава користується повною незалежністю і суверенітетом, водночас втрачаючи доступ до міжнародного комерційного обороту. Застосування теорії обмеженого імунітету тягне за собою втрату суверенітету і незалежності по відношенню до комерційної діяльності, але надає можливість повноцінного оперування на міжнародному ринку й отримання всіх пов'язаних із цим вигод. Нині абсолютний імунітет – це явище не тільки політичного та юридичного характеру, а й прикриття для чиновника державної служби, який виконує свої обов'язки неналежним чином або не виконує їх зовсім.

2. Продовжуючи посылатися на абсолютний імунітет, держава навряд чи доб'ється чого-небудь. Враховуючи те, що більшість держав вже відмовилося від цієї теорії, а їх суди розглядають справи відповідним образом, невизнання рішень цих судів у галузі господарських спорів призведе в результаті до повного виключення держави з міжнародних відносин приватноправового характеру.

Таким чином, необхідний перегляд наших підходів до питання про державний імунітет, прийняття теорії обмеженого імунітету та її відображення у чинному законодавстві.

Список використаної літератури

1. Варзар І. М. Політична етнологія. Пропедевтичний курс : авторський підручник / Варзар І. М. – К.: Персонал, 2011. – 354 с.
2. Богуславский М. М. Иммунитет государства / Богуславский М. М. – М.: Изд-во ИМО, 1962. – 232 с.
3. Badr G. M. State immunity: an analytical and prognostic view / The Hague / Boston / Lancaster. – 1984. – P. 16.
4. Boguslavski M. M. State immunity: soviet doctrine and practice / Boguslavski M. M. // Netherlands Yearbook of international law. – 1979. – X. – P. 169.
5. Bouchez L. J. The nature and scope of State immunity from jurisdiction exclusion / Bouchez L. J. // Netherlands Yearbook of international law. – 1979 – X. – P. 3.
6. Галущенко Г. Удар по імунітету. Як Україна може юридично захистити себе від агресії РФ? / Г. Галущенко // Європейська правда. – 2015. – 23 квіт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: euointegration.com.ua/experts/2015/04/23/7033189/.
7. Dunbar N. Controversial aspects of sovereign immunity in the case law of some States / Dunbar N. // Collected courses of the Hague Academy of international law. – 1971. – I. – T. 132. – P. 203.
8. Department of the Army of the United States of America v. Gori Savellini, Rivista, Milan. – XXXIX. – 1956. – P. 91–92.
9. Enderlein F. The immunity of state property from foreign jurisdiction and execution: doctrine and practice of the German Democratic Republic / Enderlein F. // Netherlands Yearbook of international law. – 1979. – X. – P. 111.
10. Etat de Perrou v. Kreglinger (1857) Pasirisie Belge, 1857. – 2. – P. 348 ; Peruvian Joans (1877) Pasirisie Belge, 1877. – 2. – P. 307 ; Peruvian Cuano Company Dreyfus cousins et le Gouvernement de Perou (1880) Pasirisie Belge, 1881. – 2. – P. 313.
11. Iezdic M. Medjanarodno privatno pravo / Iezdic M. – Belgrad, 1960. – II. – P. 160–161.
12. Кравченко Олег. Юрисдикційний імунітет государства: абсолютний или обмежений? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elibr.bs.u.by/bitstream/123456789/30401/1/1998_1_JILIR_kravchenko_r.pdf. – Назва з екрану.
13. Ленин В. И. Записка Д. И. Курскому. – Полн. собр. соч. – 5 изд. – Т. 54. – С. 191–192.
14. Lewis Charles J. State and diplomatic immunity / Lewis Charles J. London / New York / Hamburg / Hong Cong. – 1985. – P. 1.
15. Morelled ed altri v. Governo Danese (1882). Gujurisprudenza Italiana. – Turin. – XXXV. – part I. – 1883. – P. 125.
16. Sinclair Ian. The law sovereign immunity. Recent developments / Ian Sinclair // Collected courses of the Hague Academy of international law. – 1980. – II. – T. 167. – P. 121.
17. Smitthoff C. M. Immunité de jurisdiction des états souverains of the commerce international / C. M. Smitthoff // Aspects juridiques du commerce avec les pays de économie planifiée. – 1961. – P. 179–180.
18. Steinberger H. State immunity / H. Steinberger // Encyclopedia of public international law. – 1987. – № 10. – P. 428.
19. Sucharitskul Compong. Immunities for foreign States before national authorities / Compong Sucharitskul // Collected courses of the Hague Academy of international law. – 1976. – I. – T. 149. – P. 115.
20. Trooboff Peter D. Foreign State immunity emerging consensus on principles / Peter D. Trooboff // Collected courses of the Hague Academy of international law. – 1986. – V. – T. 200. – P. 252.
21. Zourek J. Quelques observations sur difficultés rencontrées lors du règlement judiciaire des différends du commerce / J. Zourek. – Clunet, 1959. – Vol. 3. – P. 654–655.

*Timashova V., PhD, Associate Professor
of Civil Law and Procedure
of the National Aviation University*

STATE IMMUNITY CONCEPT FORMATION: HISTORIOLOGICAL DIMENSION

Abstract. *Tendencies of the State immunity Concept associated with the participation of the state in international civil relations through the prism historiological method are considered. It is emphasized that a majority of attracting international economic communication and interaction, as well as changing forms of cooperation there are numerous problems associated primarily with the harsh and strict compliance with the basic principles and norms of international law. It traces the origins of the formation and development of the concept of «state immunity» in the historical context, as well as the consensus reached today in a sense that the doctrine of immunity of a foreign state runs through personal immunity leaders of states or government representatives who have the relevant authority. It was found that the formation of the concept of state immunity is an important element of the concept of the state sovereignty it is. Analyzed the doctrine of absolute (special) and limited state immunity, stressed the dual nature of state immunity, which is manifested in the fact that the state can simultaneously act as a sovereign government and the media, and as the entity and the private media interest. The attention on the need to review approaches to the issue of state immunity, making the theory of limited immunity and its reflection in the current legislation.*

Keywords: *state immunity, sovereignty, absolute immunity, limited immunity, intergovernmental civil relations, economic entity.*

References

1. Varsar I. M. Politychna etnologija. Propedevtychny kurs : avtorski pidruchnik / Varsar I. M. – K.: Personal, 2011. – 354 s.
2. Boguslavski M. M. Immunitet gosudarstva / Boguslavski M. M. – M.: Izd-vo IMO, 1962. – 232 s.
3. Badr G. M. State immunity: an analytical and prognostic view / The Hague / Boston / Lancaster. – 1984. – P. 16.
4. Boguslavski M. M. State immunity: soviet doctrine and practice / Boguslavski M. M. // Netherlands Yearbook of international law. – 1979. – X. – P. 169.
5. Bouchez L. J. The nature and scope of State immunity from jurisdiction exclusion / Bouchez L. J. // Netherlands Yearbook of international law. – 1979 – X. – P. 3.
6. Galushchtnko G. Udar po imunitetu. Jak Ukreina mozhe jurydychno zachystyty sebe vid agresij Posiya? / Galushchtnko G. // Europeiska prawda. – 2015. – 23 kwit. [Elektronic resource]. – Rezhym dostupu: euointegration.com.ua/experts/2015/04/23/7033189/.
7. Dunbar N. Controversial aspects of sovereign immunity in the case law of some States / Dunbar N. // Collected courses of the Hague Academy of international law. – 1971. – I. – T. 132. – P. 203.
8. Department of the Army of the United States of America v. Gori Savellini, Rivista, Milan. – XXXIX. – 1956. – P. 91–92.

9. Enderlein F. The immunity of state property from foreign jurisdiction and execution: doctrine and practice of the German Democratic Republic / Enderlein F. // Netherlands Yearbook of international law. – 1979. – X. – P. 111.
10. Etat de Perrou v. Kreglinger (1857) Pasirisie Belge, 1857. – 2. – P. 348 ; Peruvian Joans (1877) Pasirisie Belge, 1877. – 2. – P. 307 ; Peruvian Cuano Company Dreyfus cousins et le Gouvernement de Perou (1880) Pasirisie Belge, 1881. – 2. – P. 313.
11. Iezdic M. Medjanarodno privatno pravo / Iezdic M. – Belgrad, 1960. – II. – P. 160–161.
12. Kravchenko O. Yurisdiktsion imunitet gosudarstva: absolution ili ograniation? [Elektronic resource]. – Rezhym dostupu: http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/30401/1/1998_1_JILIR_kravchenko_r.pdf.
13. Lenin V. I. Zapiska D. I. Kurski. – Poln. sobr. sosh. – 5 izd. – T. 54. – S. 191–192.
14. Lewis Charles J. State and diplomatic immunity / Lewis Charles J. London / New York / Hamburg / Hong Cong. – 1985. – P. 1.
15. Morelled ed altri v. Governo Danese (1882). Gujurisprudenza Italiana. – Turin. – XXXV. – part I. – 1883. – P. 125.
16. Sinclair Ian. The law sovereign immunity. Recent developments / Ian Sinclair // Collected courses of the Hague Academy of international law. – 1980. – II. – T. 167. – P. 121.
17. Smitthoff C. M. Immunité de jurisdiction des états souverains de la commerce international / C. M. Smitthoff // Aspects juridiques du commerce avec les pays de économie planifiée. – 1961. – P. 179–180.
18. Steinberger H. Stale immunity / H. Steinberger // Encyclopedia of public international law. – 1987. – № 10. – P. 428.
19. Sucharitscul Compong. Immunities for foreign States before national authorities / Compong Sucharitscul // Collected courses of the Hague Academy of international law. – 1976. – I. – T. 149. – P. 115.
20. Trooboff Peter D. Foreign State immunity emerging consensus on principles / Peter D. Trooboff // Collected courses of the Hague Academy of international law. – 1986. – V. – T. 200. – P. 252.
21. Zourek J. Quelgures observations sur difficultes recontrees lots du reglement judiciaire des differens nes du commerce / J. Zourek. – Clunet, 1959. – Vol. 3. – P. 654–655.

*Тимашиова В.М., кандидат юридических наук,
доцент кафедры гражданского права и процесса
Национального авиационного университета*

ФОРМИРОВАНИЕ КОНЦЕПТА ГОСУДАРСТВЕННОГО ИММУНИТЕТА: ИСТОРИОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

***Аннотация.** Рассмотрены тенденции развития понятия иммунитета государства, связанного с участием государства в межгосударственных гражданских отношениях, через призму историологического метода. Отмечено, что в результате привлечения большинства государств к международному экономическому общению и взаимодействию, а также изменения форм их сотрудничества возникают многочисленные проблемы, связанные, прежде всего, со строгим и неукоснительным соблюдением основных принципов и норм международного права. Прослежены истоки формирования и развития понятия «государственный иммунитет» в историческом контексте, а также достижение сегодня консенсуса в понимании того, что доктрина иммунитета иностранного государства проходит через личный иммунитет руководителей государств или государственных представителей, наделенных соответствующими полномочиями. Установлено, что при формировании понятия государственного иммунитета важное место занимает концепт суверенитета государства. Проанализированы доктрины абсолютного (специального) и ограниченного государственного иммунитета. Отмечается двойственный характер государственного иммунитета, который проявляется в том, что государство может одновременно выступать как суверен и носитель государственной власти, и как хозяйствующий субъект и носитель частного интереса. Акцентировано на необходимости пересмотра подходов к вопросу о государственном иммунитете, принятия теории ограниченного иммунитета и ее отражение в действующем законодательстве.*

***Ключевые слова:** государственный иммунитет, суверенитет, абсолютный иммунитет, ограниченный иммунитет, межгосударственные гражданские отношения, хозяйствующий субъект.*